

Wyrok z dnia 4 czerwca 2002 r.

I PKN 123/01

Pracodawca, który w wyniku zmian organizacyjno-prawnych przejął realizację świadczeń wobec emerytów i rencistów niebędących przed ich przejściem na emeryturę lub rentę pracownikami tego pracodawcy, jest obowiązany zwrócić Funduszowi Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych różnicę między kwotą otrzymaną ze środków tego Funduszu, a kwotą wypłaconą ze środków własnych na podstawie prawomocnych orzeczeń sądowych przed przekazaniem środków przez Fundusz.

Przewodniczący SN Roman Kuczyński, Sędziowie SN: Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca), Barbara Wagner.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 4 czerwca 2002 r. sprawy z powództwa Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych Biura Terenowego przy Wojewódzkim Urzędzie Pracy w B.B. przeciwko Fabryce Maszyn i Urządzeń O. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w O. o zapłatę, na skutek kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej z dnia 26 października 2000 r. [...]

1. o d d a l i ł kasację,
2. zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 1.000 złotych (jeden tysiąc) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Oświęcimiu wyrokiem z dnia 10 kwietnia 2000 r. oddalił powództwo Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych - Biura Terenowego przy Wojewódzkim Urzędzie Pracy w B.B. przeciwko Fabryce Maszyn i Urządzeń O. Spółce z o.o. w O. o zasądzenie kwoty 14.802,57 zł z odsetkami od dnia 23 czerwca 1997 r. oraz zasądził na rzecz strony pozwanej kwotę 2.000 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że wnioskami z dnia 4 listopada 1996 r. i z dnia 15 kwietnia 1997 r. strona pozwana zwróciła się do powoda o wypłatę kwoty 34.026,34 zł na zaspokojenie roszczeń przysługujących emerytom i rencistom. W dniu 26 marca 1997 r. strona powodowa odmówiła wypłaty tej kwoty w całości. Następnie decyzją z dnia 26 maja 1997 r., wykonując zalecenia Krajowego Urzędu Pracy zawarte w piśmie z dnia 9 maja 1997 r., zaakceptowała do wypłaty kwotę 23.016,89 zł, stanowiącą sumę należności przysługujących emerytom i rencistom na podstawie prawomocnych orzeczeń sądowych i przelała ją na konto strony pozwanej. Odmówiła natomiast wypłaty świadczenia w części dotyczącej odsetek od należności głównych, uznając je za niezgodne z ustawą z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy. Przed wydaniem powyższej decyzji byli pracownicy strony pozwanej wystąpili do komornika z wnioskami o wszczęcie i prowadzenie egzekucji, o czym strona powodowa wiedziała. Przekazanie jednak kwoty 23.016,89 zł nastąpiło wskutek polecenia jednostki nadzórnej. W rezultacie, należności byłych pracowników strony pozwanej zostały w części pokryte ze środków przekazanych przez stronę powodową, a w części - w wyniku egzekucji prowadzonej z rachunku bankowego strony pozwanej. W związku z powyższym stanem rzeczy strona powodowa wystąpiła z żądaniem zwrotu przez pozwaną Spółkę kwoty 14.802,57 zł, która wcześniej została już wyegzekwowana przez komornika z jej konta.

W świetle przedstawionych ustaleń Sąd Rejonowy uznał, że brak jest podstaw do żądania przez stronę powodową zwrotu spornej kwoty. Strona powodowa podjęła bowiem decyzję o wypłacie wszystkich świadczeń objętych wykazem niezaspokojonych roszczeń pracowniczych, mimo iż wiedziała, że jest prowadzona egzekucja oraz że komornik nie tylko zajął konto bankowe strony pozwanej, ale zaspokoił roszczenia byłych pracowników. Ponadto ustawa z dnia 28 czerwca 1995 r. o zaspokajaniu ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych niektórych świadczeń przysługujących emerytom i rencistom nie reguluje sprawy zwrotu tych świadczeń, poza sytuacją gdy świadczenia przyznane pracodawcy nie zostały przez niego wypłacone uprawnionej osobie, np. z powodu jej śmierci.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Bielsku Białej wyrokiem z dnia 26 października 2000 r. wydanym na skutek apelacji strony powodowej zmienił wyrok Sądu Rejonowego w Oświęcimiu z dnia 10 kwietnia 2000 r. w ten sposób, że zasądził od pozwanej Fabryki Maszyn i Urządzeń O. w O. na rzecz strony

powodowej kwotę 14.802,57 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 23 czerwca 1997 r. oraz kwotę 3.000 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje.

Zdaniem Sądu Okręgowego, z art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz.U. z 1994 r. Nr 1, poz. 1 ze zm.) wynika obowiązek pracodawcy zwrotu Funduszowi różnicy między kwotą od niego otrzymaną a kwotą wypłaconą osobom uprawnionym w terminie i trybie przewidzianych w wymienionym przepisie. W sprawie było bowiem niesporne, że pracodawca, przed otrzymaniem środków z Funduszu, zaspokoił w części świadczenia przysługujące emerytom i rencistom w kwocie 14.802,57 zł. Zatem niezwrócenie jej Funduszowi oznaczało wykorzystanie środków na inne cele, zwłaszcza na „wypełnienie braków finansowych powstałych na skutek egzekucji” prowadzonej przez komornika, co jest sprzeczne z celem, któremu mają służyć środki Funduszu. Sąd Okręgowy podniósł również, że strona powodowa, mimo że była poinformowana o egzekucji prowadzonej przez komornika, nie posiadała precyzyjnych informacji o tym, którzy emeryci ujęci w wykazie osób uprawnionych do świadczeń zostali zaspokojeni w swoich roszczeniach. Znajomość sygnatur spraw prowadzonych przez komornika nie jest równoznaczna - wbrew temu, co przyjął Sąd Rejonowy - z miarodajnymi informacjami o wysokości należności wyegzekwowanych przez komornika. Przede wszystkim jednak stronie powodowej przysługuje zwrot kwoty 14.802,57 zł dlatego, że roszczenia byłych pracowników strony pozwanej zostały zaspokojone z jej środków własnych przed wydaniem przez stronę powodową decyzji z dnia 26 maja 1997 r., zatem nie podlegały refundacji ze środków Funduszu. Strona pozwana, wobec zaspokojenia w tej części świadczeń pracowników przed sporządzeniem wykazów i przed wydaniem wymienionej decyzji, nie powinna w ogóle wykazywać tych pracowników jako nadal uprawnionych do świadczeń. Z tych względów wyrok Sądu Rejonowego jako nietrafny wymagał zmiany przez zasądzenie od pozwanej Spółki na rzecz strony powodowej kwoty dochodzonej pozwem (art. 386 § 1 k.p.c.).

Od wyroku Sądu Okręgowego strona pozwana złożyła kasację opartą na podstawie naruszenia prawa materialnego, w której zaskarżyła ten wyrok w całości. Wniosła o jego zmianę przez oddalenie apelacji strony powodowej od wyroku Sądu Rejonowego oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie apelacyjne i kasacyjne w kwocie 1.220 zł.

Według strony pozwanej, naruszenie prawa materialnego polegało na błędnej wykładni art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 28 czerwca 1995 r. o zaspokajaniu ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych niektórych świadczeń przysługujących emerytom i rencistom (Dz.U. Nr 87, poz. 436 ze zm.) wskutek przyjęcia przez Sąd Okręgowy, że po stronie pracodawcy powstał obowiązek zwrotu spornej kwoty, dlatego że nie wykorzystał on w tej części środków Funduszu zgodnie z jego przeznaczeniem, tj. na zaspokojenie świadczeń emerytów i rencistów. Tymczasem fakt wypłaty przez pracodawcę w trybie egzekucji części należności nie jest przesłanką negatywną otrzymania z Funduszu środków, a obecnie - żądania zwrotu ich części. Stosownie do art. 2 ust. 1 wskazanej ustawy, uprawnienie pracodawcy do otrzymania środków z Funduszu powstaje wtedy, gdy w wyniku zmian organizacyjno-prawnych przejął on obowiązek realizacji świadczeń wobec emerytów i rencistów nie będących przed ich przejściem na emeryturę lub rentę pracownikami tego pracodawcy. Zaspokojenie tych świadczeń z Funduszu nie zależy od niewypłacalności pracodawcy. Zatem rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego w ogóle nie dotyczy istoty sprawy. W konkluzji strona skarżąca wyraziła zapatrywanie, że obowiązek zwrotu różnicy między kwotą otrzymaną a wypłacaną uprawnionym osobom przez pracodawcę istnieje wtedy, gdy pracodawca nie realizuje roszczeń należnych pracownikom. Forma tego zaspokojenia w drodze postępowania egzekucyjnego nie może powodować obowiązku zwrotu kwoty 14.802,57 zł i być traktowana jako przesłanka żądania określonego w pozwie, jeżeli pisemny wniosek pracodawcy o wypłatę środków z Funduszu został złożony przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego, a egzekucja nastąpiła po upływie terminu, do którego pracodawca powinien otrzymać środki finansowe z Funduszu mające zaspokoić roszczenia pracowników przewidziane w ustawie.

W odpowiedzi na kasację strona powodowa wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nietrafny jest pogląd strony pozwanej negujący istnienie związku między ustawą z dnia 28 czerwca 1995 r. o zaspokajaniu ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych niektórych świadczeń przysługujących emerytom i rencistom a ustawą z dnia 28 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w

razie niewypłacalności pracodawcy gdy chodzi o podstawowy warunek ich stosowania, jakim jest istnienie niezaspokojonych roszczeń pracowniczych spowodowane niewypłacalnością pracodawcy. Przepis art. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1993 r. stanowi, że ustawa reguluje zasady i zakres ochrony roszczeń pracowniczych w razie niemożności ich zaspokojenia z powodu niewypłacalności pracodawcy. Z dalszych przepisów ustawy wynika, że środki finansowe na zaspokojenie świadczeń pracowniczych gromadzi się na rachunku bankowym Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, który jest „państwowym funduszem celowym” (art. 12 ust. 1 i 2), czyli funduszem przeznaczonym na ściśle określony cel. Z tego właśnie Funduszu są zaspokajane te roszczenia pracownicze, które nie mogły być zaspokojone przez pracodawcę z powodu jego niewypłacalności (art. 6 ust. 1). Niewypłacalność, w rozumieniu ustawy, zachodzi zaś nie tylko wtedy, gdy na podstawie Prawa upadłościowego została ogłoszona upadłość pracodawcy, ale także w razie niezaspokojenia roszczeń pracowniczych z powodu braku środków finansowych, np. w okolicznościach cofnięcia koncesji na prowadzenie działalności gospodarczej lub faktycznego zaprzestania działalności przez pracodawcę (art. 3 ust. 1 i 2). Ustawa wskazuje ponadto należności pracownicze podlegające zaspokojeniu ze środków Funduszu, wymieniając wśród nich: wynagrodzenie za pracę, jednorazowe odszkodowanie pieniężne przysługujące na podstawie przepisów o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, zasiłki chorobowe finansowane ze środków na wynagrodzenia, odprawy pieniężne przysługujące w razie rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, ekwiwalenty pieniężne za urlop wypoczynkowy i inne (art. 6 ust. 1 i 2). Wprowadza również warunki ograniczające prawo do zaspokojenia tych świadczeń w całości (art. 6 ust. 3-7 i art. 6a ust. 2-4).

Z kolei ustawa z dnia 28 czerwca 1995 r. nie wprowadziła wprost niewypłacalności pracodawcy jako warunku zaspokojenia niektórych świadczeń przysługujących emerytom i rencistom, lecz w art. 1 postanowiła, że reguluje „zasady zaspokajania ze środków funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, o którym mowa w ustawie z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (...), niektórych świadczeń przysługujących emerytom i rencistom w przypadkach określonych w art. 2”. Zasady te polegają na objęciu środkami Funduszu świadczeń przysługujących emerytom i rencistom na podstawie układów zbiorowych pracy zawartych przed dniem 1 stycznia 1987 r., jeżeli do ich realizacji są obowiązani pracodawcy, którzy w wyniku zmian organizacyjno-prawnych przejęli

obowiązek realizacji tych świadczeń wobec emerytów i rencistów nie będących przed ich przejściem na emeryturę lub rentę pracownikami tego pracodawcy (art. 2 ust. 1). Ze środków finansowych Funduszu podlegają realizacji świadczenia, do których wypłaty został zobowiązany określony pracodawca na podstawie prawomocnego orzeczenia sądowego (art. 2 ust. 2). Poza tym wypłata środków finansowych może nastąpić po spełnieniu przez pracodawcę ustalonych w ustawie warunków (art. 2 ust. 2 i 3).

Z przytoczonych uregulowań ustawy z dnia 28 czerwca 1995 r. wynika zatem, że mimo jej pewnych odmienności, uzasadnionych przede wszystkim zakresem podmiotowym (emeryci i renciści innego pracodawcy) i przedmiotowym (zaspokojenie roszczeń wynikających tylko z prawomocnych orzeczeń sądowych), zasada zaspokajania należności jest taka, jak w ustawie z dnia 29 grudnia 1993 r. Jest nią zaspokajanie niektórych świadczeń przysługujących emerytom i rencistom ze środków Funduszu, „o którym mowa w ustawie z dnia 29 grudnia 1993 r.”, to znaczy z Funduszu utworzonego z przeznaczeniem na finansowanie świadczeń określonych w art. 6 (a także na pokrycie kosztów obsługi Funduszu). Przepis art. 6 ust. 1 wymienionej ustawy przewiduje natomiast, że niezaspokojone roszczenia pracownicze podlegają zaspokojeniu z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy. Przedstawiona regulacja prawna zawarta w obydwu ustawach nie pozwala więc podzielić poglądu strony skarżącej, według którego niemożność zaspokojenia świadczeń emerytów i rencistów z powodu niewypłacalności pracodawcy nie jest warunkiem otrzymania przez pracodawcę odpowiednich środków finansowych z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych z przeznaczeniem na zaspokojenie tych świadczeń. Przeciwnie, analiza poszczególnych przepisów obydwu ustaw uzasadnia wniosek, że warunkiem ubiegania się pracodawcy o środki finansowe z Funduszu jest niezaspokojenie roszczeń pracowniczych (także emerytów i rencistów) z powodu własnej niewypłacalności. Tym samym nietrafna jest teza strony pozwanej, jakoby przyznanie środków finansowych z Funduszu zależało tylko od wystąpienia przesłanek przewidzianych w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 28 czerwca 1995 r., to znaczy od istnienia niezaspokojonych roszczeń przysługujących emerytom i rencistom na podstawie układów zbiorowych pracy zawartych przed dniem 1 stycznia 1987 r., których obowiązek realizacji przejęli w wyniku zmian organizacyjno-prawnych pracodawcy nie będący pracodawcami emerytów i rencistów przed ich przejściem na emeryturę lub rentę.

Nie jest również zasadny zarzut naruszenia przepisu art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 28 czerwca 1995 r. o zaspokajaniu ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych niektórych świadczeń przysługujących emerytom i rencistom wskutek obciążenia strony skarżącej obowiązkiem zwrotu Funduszowi kwoty dochodzonej pozwem.

Rozważenie przepisów obydwu ustaw usprawiedliwia stwierdzenie, że zasadą jest, iż środki finansowe wypłacone z Funduszu na zaspokojenie roszczeń pracowników podlegają zwrotowi na rzecz tego Funduszu. Przepis art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. postanawia wprost, że wypłata świadczeń pracowniczych ze środków Funduszu powoduje z mocy prawa przejście na Fundusz roszczenia wobec pracodawcy o zwrot wypłaconych świadczeń. Stosownie jednak do art. 10 ust. 3 ustawy, Fundusz może określić warunki zwrotu wypłaconych świadczeń, a także odstąpić w całości lub części od dochodzenia zwrotu wypłaconych świadczeń, jeżeli ich zwrot w całości lub w znacznej części jest niemożliwy lub jest związany z poniesieniem kosztów znacznie przewyższających wysokość dochodzonej kwoty. Również treść art. 13 ust. 2 powyższej ustawy stanowiąca o tym, że dochodami Funduszu są zwroty sum wypłaconych tytułem świadczeń pracowniczych (oraz równowartość w nieruchomościach), świadczy o charakterze zwrotnym środków finansowych wypłaconych przez Fundusz na zaspokojenie roszczeń pracowniczych.

Powyższa zasada doznaje jednak pewnego ograniczenia gdy chodzi o świadczenia przysługujące emerytom i rencistom na warunkach określonych w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 28 czerwca 1995 r. Mianowicie art. 3 ust. 1 tej ustawy nakłada na pracodawcę obowiązek przekazania na rachunek bankowy Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, z którego otrzymał środki finansowe, w terminie nie przekraczającym 30 dni od dnia ich otrzymania, różnicy między kwotą otrzymaną a kwotą wypłaconą uprawnionym osobom. Oznacza to, że o zwrocie Funduszowi otrzymanych środków finansowych decyduje zakres ich wykorzystania: jeżeli pracodawca wykorzystał je w całości w ten sposób, że wypłacił je uprawnionym osobom - nie obciąża go obowiązek ich zwrotu, jeżeli natomiast wypłacił uprawnionym osobom tylko część kwoty otrzymanej z Funduszu - jest obowiązany zwrócić Funduszowi różnicę między kwotą otrzymaną a kwotą wypłaconą tym osobom. W świetle powyższego przepisu nietrafne jest stanowisko pozwanej Spółki, według którego dla rozstrzygnięcia sprawy nie miał znaczenia fakt, iż część roszczeń emerytów i rencistów została zaspokojona w drodze egzekucji komorniczej ze środków własnych pozwanej Spółki,

przed przekazaniem środków finansowych przez Fundusz. Przepis art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 28 czerwca 1995 r. stanowi bowiem wyraźnie o „różnicy między kwotą otrzymaną a kwotą wypłaconą uprawnionym osobom”. Jest zaś niesporne, że w chwili otrzymania przez stronę skarżącą kwoty 23.016,89 zł z Funduszu, część należności emerytów i rencistów, objęta wykazem, była już zaspokojona. Istniała zatem różnica podlegająca zwrotowi na rzecz Funduszu, a stanowiła ją kwota dochodzona pozwem.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy uznał, że kasacja nie zawiera usprawiedliwionych podstaw, wobec czego orzekł o jej oddaleniu stosownie do art. 393¹² k.p.c., natomiast o zwrocie na rzecz strony powodowej kosztów procesu - zgodnie z art. 98 k.p.c.

=====